

Chương 6

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ ĐẠO ĐỨC, NHÂN VĂN, VĂN HÓA

- I. Tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức
- II. Tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh
- III. Tư tưởng Hồ Chí Minh về văn hóa
- IV. Vận dụng tư tưởng về đạo đức, nhân văn, văn hóa Hồ Chí Minh vào việc xây dựng con người Việt Nam mới hiện nay

I. Tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức

1. Quan điểm về vai trò của đạo đức cách mạng

1.1. *Sự nghiệp CM XHCN là xoá bỏ XH cũ, xây dựng XH mới với những lý tưởng và khát vọng cao đẹp nên cần người có đức và tài Lenin:*

“Đạo đức đó là những gì góp phần phá huỷ XH cũ của bọn bóc lột và góp phần đoàn kết tất cả những người lao động chung quanh GCVS đang sáng tạo ra XH mới của những người CS”

Đối
với
nước
ta

Đi lên CNXH từ nền sản xuất nhỏ,
bỏ qua chế độ TBCN, lại bị chiến
tranh tàn phá nặng nề nên gấp rất
nhiều khó khăn, gian khổ

Cần những con người có đủ tài và
đức thực hiện thì mới thành công

Đòi hỏi sự phẫn đấu không ngừng của mỗi
người, mỗi thế hệ kế tiếp nhau

1.2. Đạo đức là vũ khí mạnh mẽ trong cuộc đấu tranh vì độc lập dân tộc và CNXH

Bác coi đạo đức là nền tảng của người CM

Giống như gốc của cây, ngọn nguồn của sông suối

Đối với
con người

Sức có mạnh mới gánh được
nặng và đi được xa

Người CM phải có đạo đức CM mới hoàn thành được nhiệm vụ CM

Vì

Sự nghiệp độc lập dân tộc và CNXH là
rất to lớn, khó khăn, nặng nề và lâu dài

Nó là gánh nặng đi trên con đường xa

Vậy

Phải chăm lo cái gốc, cái nguồn, cái
nền tảng ấy

Đây là công việc thường xuyên của toàn
Đảng, toàn dân, của mỗi gia đình và mỗi
người trong xã hội ta

Phải có cái đức để đi đến cái trí

Khi đã có cái trí, thì cái đức chính là cái đảm bảo cho người CM giữ vững được chủ nghĩa mà mình đã giác ngộ, đã chấp nhận, đã đi theo

Có đức mà không có tài thì chẳng khác gì ông bụt, không làm hại ai nhưng cũng chẳng có ích gì

Có tài mà không có đức thì ... chỉ có hại cho dân cho nước, còn sự nghiệp của bản thân sớm muộn cũng đổ vỡ

Biểu hiện của người có đức thực sự

Cố gắng học tập, nâng cao trình độ, năng lực, tài năng để hoàn thành công việc được giao

Khi đã thấy sức không vươn lên được thì sẵn sàng học tập, ủng hộ và nhường bước cho người có tài hơn mình

Ý nghĩa của “đức là gốc” chính là ở đó

2. Những phẩm chất đạo đức cơ bản của con người Việt Nam trong thời đại mới

Có 4
phẩm
chất
cơ
bản

Trung với nước, hiếu với dân

Cần kiệm liêm chính,
chí công vô tư

Yêu thương con người

Tinh thần quốc tế trong sáng

2.1. Trung với nước, hiếu với dân

Đối
với
mỗi
cá
nhân

Mối quan hệ với đất nước, nhân dân và dân tộc mình là lớn nhất

Phẩm chất trung với nước, hiếu với dân là phẩm chất đạo đức quan trọng nhất, bao trùm nhất

Bác đã sử dụng khái niệm trung, hiếu truyền thống, nhưng đưa vào nội dung mới

Đối
với
cán
bộ,
đảng
viên

“Điều chủ chốt nhất” là “quyết
tâm suốt đời phấn đấu cho Đảng,
cho CM”, “tận trung, tận hiếu” với
Đảng, với dân

Phải hết lòng phục vụ dân, gần
dân, gắn bó với dân, kính trọng
và học tập dân, dựa hồn vào dân,
lấy dân làm gốc

Phải nắm vững dân tình, hiểu rõ dân tâm,
cải thiện dân sinh, nâng cao dân trí, để dân
hiểu được quyền và trách nhiệm của mình

2.2. Cần kiệm liêm chính, chí công vô

Đây là phẩm chất đạo đức gắn liền với hoạt động hàng ngày của mọi người

Vì
vậy

Phẩm chất này được Bác đề cập nhiều nhất, thường xuyên nhất, từ *Đường Kách mệnh* cho đến bản *Di chúc* cuối cùng

Từng phẩm chất được Bác giải thích rất rõ, rất cụ thể, rất dễ hiểu, như sau:

**- Cân
tức là**

Lao động cần cù, siêng năng

Lao động có kế hoạch, sáng tạo, có năng suất cao

Lao động với tinh thần tự lực cánh sinh, không lười biếng, không ỷ lại, không dựa dẫm

Coi “lao động là nghĩa vụ thiêng liêng, là nguồn sống, nguồn hạnh phúc của chúng ta”

- **Kiệm**
tức là
tiết
kiệm

Sức lao động, thì giờ, tiền của
của dân, của nước, của bản
thân mình

Từ cái to đến cái nhỏ, nhiều cái
nhỏ cộng lại thành cái to

“Không xa xỉ, không hoang phí,
không bừa bãi”, không phô
trương hình thức, không liên
hoan, chè chén lu bù

**- Liêm
tức là**

“Luôn luôn tôn trọng giữ gìn của công và của dân”

“Không xâm phạm một đồng xu, hạt thóc của Nhà nước, của nhân dân”

“Trong sạch, không tham lam”. Không tham địa vị, tiền tài, sung sướng. Không ham người tâng bốc mình. Vì vậy mà quang minh chính đại, không bao giờ hủ hoá. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ”

Những hành vi trái với chữ Liêm:

“...cậy quyền thế mà đục khoét dân, ăn cắp của đút, hoặc trộm của công làm của tư...”

“Dìm người giỏi, để giữ địa vị và danh tiếng của mình là đạo vị (đạo là trộm).

Gặp việc phải, mà sợ khó nhọc nguy hiểm,
không dám làm, là tham vật uý lạo.

Gặp giặc mà rút ra, không dám đánh là tham
sinh uý tử”.

Mạnh Tử: “Ai cũng tham lợi, thì nước sẽ nguy”

- Chính
“nghĩa
là
không
tà,
thẳng
thắn,
đứng
đắn”

Đối với mình – không tự cao, tự
đại, luôn chịu khó học tập, tự
kiểm điểm để tiến bộ

Đối với người – không nịnh hót
người trên, không xem khinh
người dưới

Đối với việc – để việc công lên
trên, lên trước việc tư, việc nhà

Làm việc có trách nhiệm cao; việc thiện nhỏ
mấy cũng làm, việc ác nhỏ mấy cũng tránh

**“Đem lòng chí công vô tư mà đối
với người, với việc”**

**- Chí
công
vô tư**

“Khi làm bất cứ việc gì cũng đừng
nghĩ đến mình trước, khi hưởng
thụ thì mình nên đi sau”; “Phải lo
trước thiên hạ, vui sau thiên hạ”

Thực chất là nối tiếp Cần, Kiệm, Liêm, Chính

Bồi dưỡng đức tính Cần, Kiệm, Liêm, Chính,
Chí công vô tư làm cho con người vững vàng
trước mọi thử thách

2.3. Thương yêu con người

Đây là một trong những phẩm chất
đạo đức cao đẹp nhất

Đó là
tình
cảm
rộng
lớn

Dành cho những người cùng
khổ, những người lao động bị
áp bức bóc lột

Thể hiện ở quan hệ gia đình,
bạn bè, đồng chí và mọi người
trong cuộc sống hàng ngày

Thương yêu con người đòi hỏi

Nghiêm
khắc với
mình,
rộng rãi,
độ
lượng
với
người
khác

Tôn trọng
con
người, biết
nâng con
người lên,
không hạ
thấp, vùi
dập con
người

Đối với những
người có sai lầm
khuyết điểm, nhưng
đã nhận ra và cố
gắng sửa chữa, kể
cả những người lầm
đường, kể cả kẻ thù
bị thương, bị bắt,
đầu hàng

Đối
với
cán
bộ,
đảng
viên

Phải có tình đồng chí thương
yêu lẫn nhau, trên nguyên tắc
tự phê bình và phê bình một
cách chân thành, nghiêm túc

Chống thái độ dối hoà vi quý,
bao che sai lầm khuyết điểm
cho nhau, yêu nê nốt, ghét
nê xấu, bè cánh

Làm tổn thất cho Đảng, cho CM, nhân dân

2.4. Tinh thần quốc tế trong sáng, thuỷ chung

Đó là tinh thần đoàn kết

Quốc
tế vô
sản

Với các dân tộc bị áp
bức, với nhân dân lao
động các nước

Với những
người tiến bộ
trên thế giới

Vì hoà bình, độc lập dân tộc, dân chủ, tiến
bộ XH và CNXH, là hợp tác và hữu nghị
giữa các dân tộc

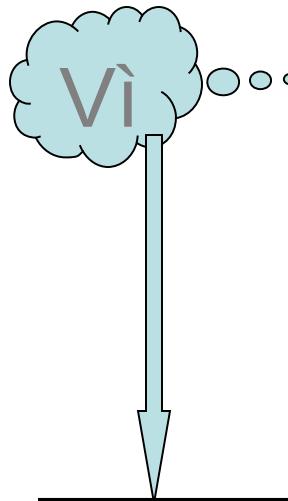
3. Những nguyên tắc xây dựng đạo đức mới

3.1. Nói đi đôi với làm, phải nêu gương về đạo đức

Lời nói phải đi đôi với việc làm thì mới đem lại hiệu quả thiết thực cho bản thân mình và có tác dụng đối với người khác

Chống: nói nhiều làm ít, nói mà không làm, nói một đằng, làm một nẻo, không gương mẫu

Đối
với
mỗi
người

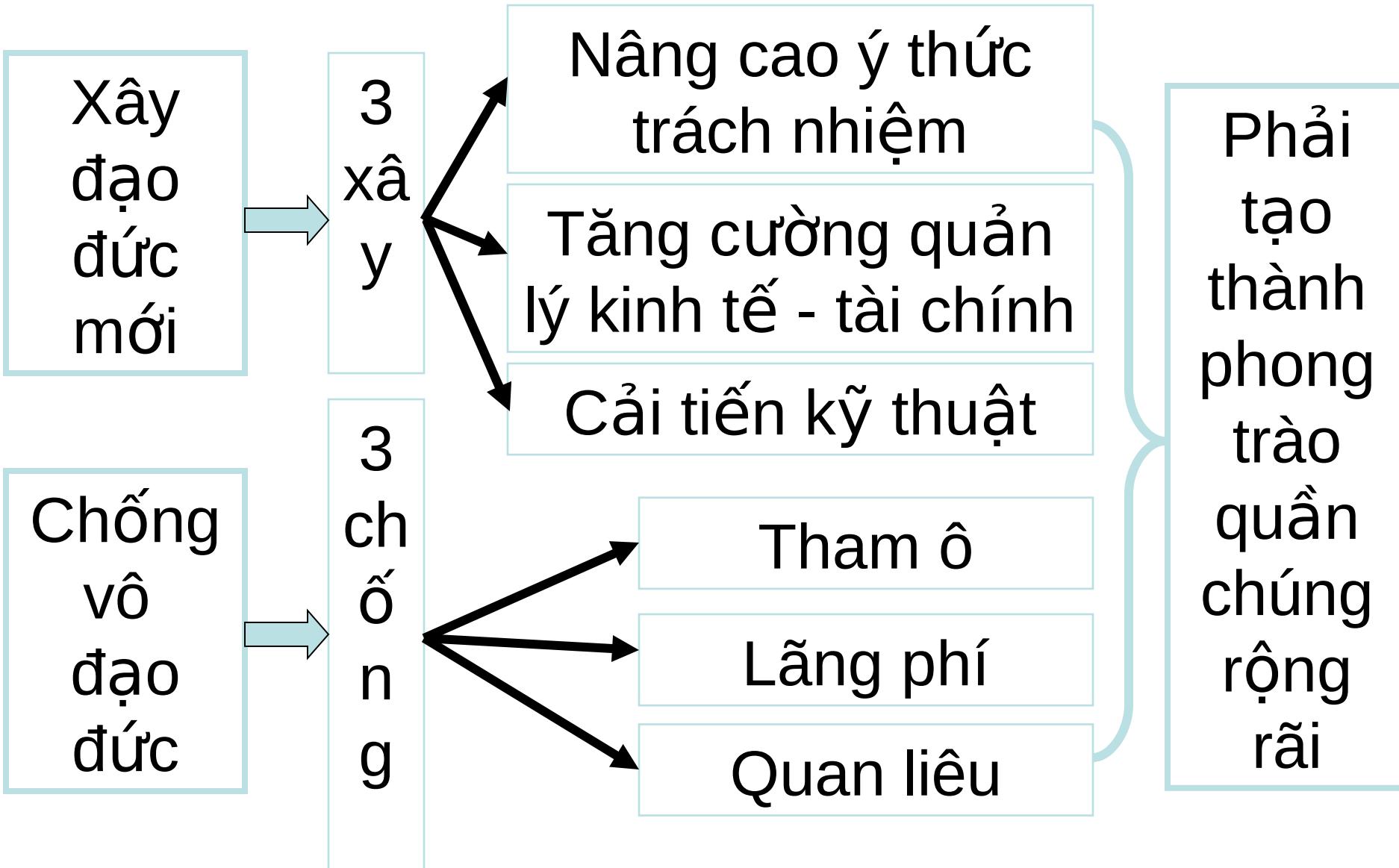
“Quần chúng chỉ quý mến những người có tư cách đạo đức. Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm mực thước cho người ta bắt chước”

Mác kết luận: Người ta soi mình qua người khác để điều chỉnh hành vi của mình

Có tấm gương chung và riêng, lớn và nhỏ, xa và gần, trong đó tấm gương của những người tiêu biểu, người tốt, việc có ý nghĩa rất quan trọng. Bác là một tấm gương lớn

3.2. Xây đi đôi với chống, phải tạo thành phong trào quần chúng rộng rãi

3.3. Phải tu dưỡng đạo đức suốt đời

Vì

“Đạo đức CM không phải trên trời rơi xuống. Nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hàng ngày mà phát triển và củng cố. Cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”

Đối
với
mỗi
người

Việc tu dưỡng đạo đức được thực hiện trong hoạt động thực tiễn, lao động, học tập và trong tất cả mối quan hệ xã hội

II. Tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh

Ai cho lớp biết: nhân văn là gì?

Nhân văn là thuộc về văn hoá của loài

Vì thế

Nói đến tư tưởng ^{người}nhân văn Hồ Chí Minh là nói tới toàn bộ suy nghĩ và tình cảm đã chi phối suốt cuộc đời của Người: đấu tranh không mệt mỏi, vì

Độc lập
của dân
tộc

Tự do & hạnh
phúc của nhân
dân

Sự giải phóng
nhân loại & của
mỗi con người

1. Con người là vốn quý nhất – nhân tố quyết định thắng lợi của cách mạng

“Chữ người, nghĩa hẹp là gia đình, anh em, họ hàng, bồ bạn.

1.1. Nhận thức về con người

Nghĩa rộng là đồng bào cả nước, hơn là cả loài người”

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh, không có con người trừu tượng. Người dùng các khái niệm để chỉ con người đều gắn với từng thời kỳ CM

Vd: “người bản xứ”, “người mất nước”, “người bị bóc lột”, “người vô sản”, “người cùng khổ”...

1.2. Thương yêu, quý trọng con người

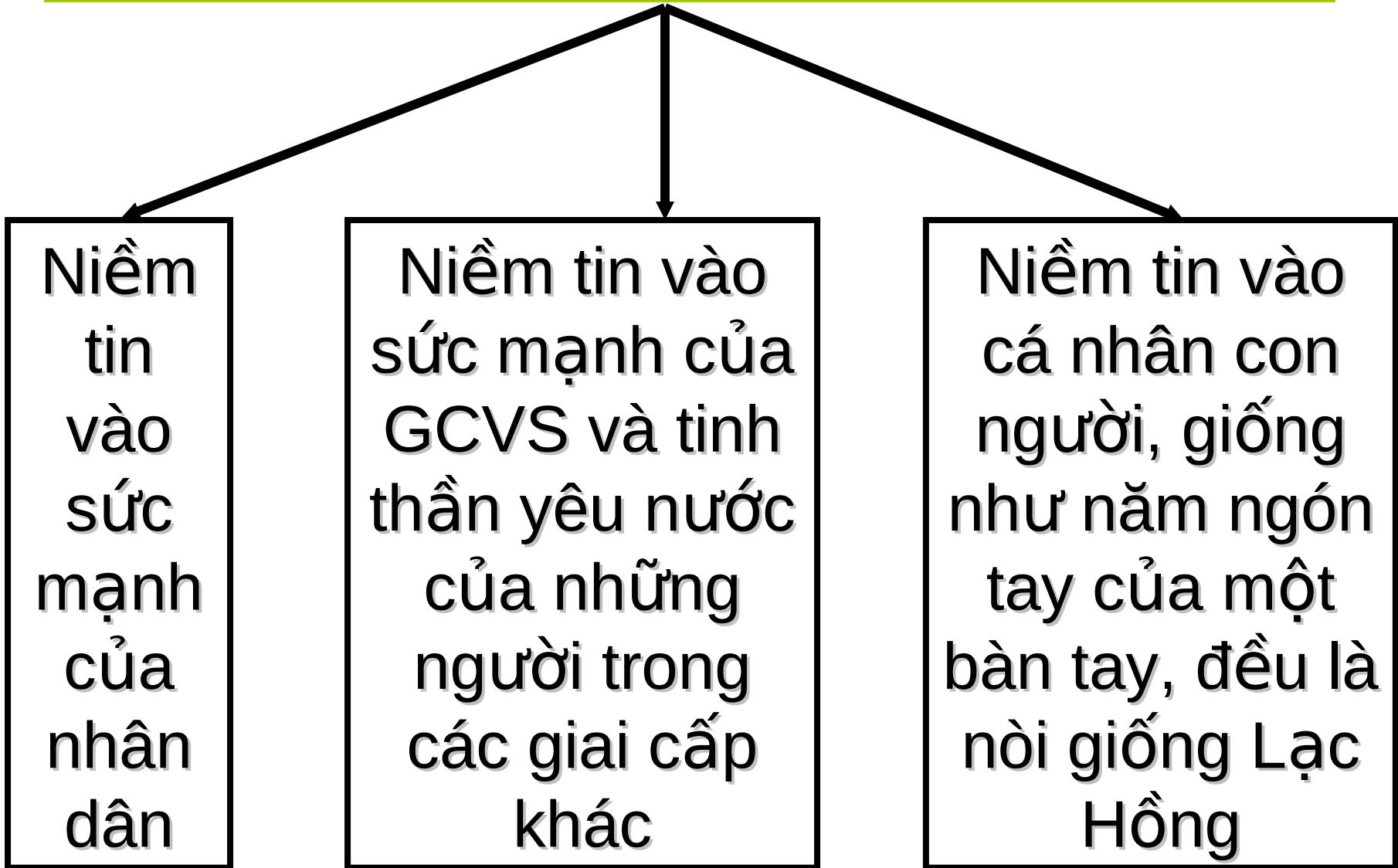
Yêu thương đồng bào, đồng chí, không phân biệt già trẻ, gái trai, vùng miền...

Yêu thương những người nô lệ mất nước, cùng khổ khắp năm châu

Quý trọng sinh mạng con người, kể cả lính xâm lược

Hết sức bảo vệ con người như bảo vệ sinh mệnh của cách mạng

1.3. Tin vào sức mạnh, phẩm giá và tính sáng tạo của con người

1.4. Lòng khoan dung rộng lớn

Đoàn kết rộng rãi, lâu dài các lực lượng là thể hiện lòng bao dung cao cả

Vì sự nghiệp giải phóng dân tộc, vì tiến bộ XH, Bác đưa ra chủ trương có lý, có tình đối với kiều dân nước ngoài ở VN

Có chính sách khoan hồng, nhân đạo với tù binh; cổ vũ con người hướng tới chân, thiện, mỹ; trân trọng mọi ý kiến khác nhau

2. Con người vừa là mục tiêu, vừa là động lực của cách mạng

Mục
tiêu
của
Cách
mạng

Động
lực
của
cách
mạng

Giải phóng con người, đem lại tự do, hạnh phúc cho con người

Nhưng sự nghiệp giải phóng lại do bản thân con người thực hiện

Chính sự áp bức của đế quốc, thực dân sẽ thúc đẩy và buộc nhân dân các nước thuộc địa và nhân dân Việt Nam nổ dậy giành quyền sống

Muốn
đạt
được
mục
tiêu

Mọi chủ trương,
đường lối, chính
sách của Đảng,
pháp luật Nhà
nước

Xuất phát
từ quyền
lợi của
dân, phục
vụ dân

Muốn
phát
huy
được
động
lực

Phải tin vào sức mạnh của dân:
Dễ trăm lần không dân cũng chịu,
khó vạn lần dân liệu cũng xong

Phải biết tổ chức, động viên dân
để tạo ra sức mạnh: “đem tài dân,
sức dân, của dân làm lợi cho dân”

3. Xây dựng con người là chiến lược hàng đầu của cách mạng

Muốn xây dựng CNXH, trước hết cần có những con người XHCN

CNXH sẽ tạo ra những con người XHCN – chủ thể của sự nghiệp xây dựng CNXH

Việc xây dựng con người XHCN phải đặt ra ngay từ đầu, không chờ kinh tế, văn hóa phát triển mới xây dựng con người XHCN, cũng không phải xây dựng xong con người XHCN rồi mới xây dựng CNXH

Tiêu
chuẩn
con
người
XHCN

Có tư tưởng XHCN: có ý thức làm chủ, tinh thần tập thể XHCN, “mình vì mọi người”, dám nghĩ...

Có đạo đức và lối sống XHCN: trung với nước, hiếu với dân...

Có tác phong XHCN: lao động có kế hoạch, kỷ luật, kỹ thuật, năng suất cao

Có năng lực để làm chủ bản thân, gia đình, công việc mình đảm nhận

“Vì lợi ích
mười năm
thì phải
trồng cây,
vì lợi ích
trăm năm
thì phải
trồng
người”

“Trồng người” là quá trình
lâu dài, trong suốt tiến trình
đi lên CNXH và phải đạt
được kết quả cụ thể ở mỗi
chặng đường

“Trồng người” phải được
đặt ra trong suốt cuộc đời
của mỗi người. Đây vừa là
quyền lợi, vừa là nghĩa vụ
của mỗi người đối với sự
nghiệp xây dựng và bảo vệ
đất nước

Muốn xây dựng CNXH nhất định phải có học thức

Lênin: “Không học thì không trở thành
người cộng sản được”

Bác Hồ:

“Dốt nát cũng là một kẻ địch”

“Nay chúng ta đã giành được quyền độc lập.
Một trong những công việc phải thực hiện
cấp tốc trong lúc này, là nâng cao dân trí”

Vì, “nước nhà cần phải kiến thiết. Kiến thiết
cần phải có nhân tài”

CNXH gắn liền với sự phát triển KH&KT, bảo đảm cho CNXH thắng lợi

Bác nói: “Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu”.

Mục tiêu của Người là nâng dân tộc ta lên
ngang tầm của thời đại

Trên thực tế, Bác đã quy tụ được những trí
thức giỏi tham gia kháng chiến, kiến quốc

Đưa đi đào tạo đội ngũ cán bộ trên các lĩnh
vực cho tương lai của đất nước, như các
trường học sinh Miền Nam, lưu học sinh...

III. Tư tưởng Hồ Chí Minh về văn hoá

1. Những quan điểm chung của Hồ Chí Minh về văn hoá

Khái niệm văn hoá

Bác định nghĩa:

“Văn hoá là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn”

1.1. Quan điểm về vị trí, vai trò của văn hóa

- Sau CM T8, Bác coi văn hóa là đời sống tinh thần của XH, thuộc kiến trúc thượng tầng
- Văn hóa được đặt ngang hàng với kinh tế, chính trị và XH, tạo thành 4 vấn đề chủ yếu Chính trị, XH có được giải phóng thì văn hóa mới được giải phóng.
Chính trị giải phóng mở đường cho văn hóa phát triển

- Xây dựng kinh tế để tạo điều kiện cho việc xây dựng và phát triển văn hóa

Vì sao không nói phát triển văn hóa và kinh tế?

Tục ngữ có câu: Có thực mới vực được đạo; vì thế kinh tế phải đi trước

- Văn hóa không thể đứng ngoài, mà phải ở trong kinh tế và chính trị. Văn hóa phải phục vụ nhiệm vụ chính trị, thúc đẩy xây dựng và phát triển kinh tế.

Ngược lại, chính trị và kinh tế phải có tính văn hóa - điều mà CNVH và thời đại đang cần

1.2. Quan điểm về tính chất của nền văn hoá mới

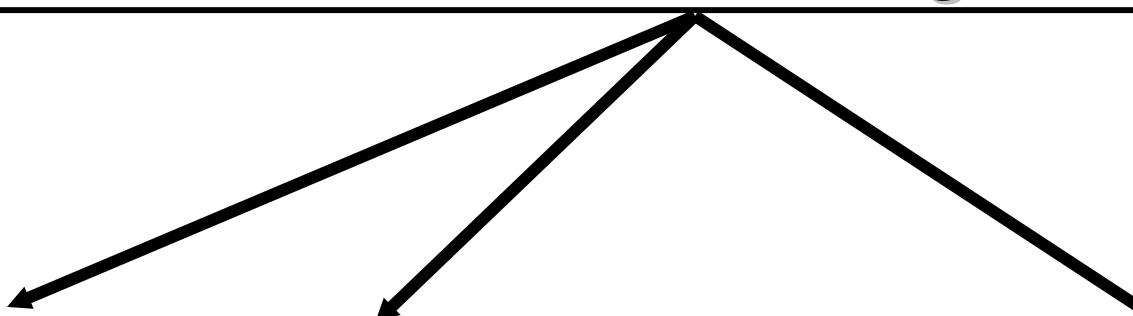
Về tính chất của nền văn hoá được điều chỉnh nhiều lần:

Nền văn hoá trong CM dân tộc dân chủ, được Đảng và Bác xác định có ba tính chất là: dân tộc, khoa học và đại chúng

Năm 1992, tính chất của nền văn hoá được Đảng ta xác định trong Hiến pháp, là: dân tộc, hiện đại, nhân văn

1.3. Quan điểm về chức năng của văn hóa

Bác nói về 3 chức năng của văn hóa

Bồi
dưỡng
tư
tưởng,
tình
cảm

Nâng
cao
dân
trí

Bồi dưỡng những phẩm
chất tốt đẹp, những phong
cách lành mạnh, luôn hướng
con người tới cái chân, cái
thiện, cái mỹ để không
ngừng hoàn thiện mình

2. Tư tưởng Hồ Chí Minh về một số lĩnh vực của văn hoá

2.1. Văn hóa giáo dục

- Nền giáo dục phong kiến: là nền giáo dục từ chương, kinh viện, xa rời thực tế, không quan tâm đến thực nghiệm.

Mẫu người của nền giáo dục này hướng tới là kẻ sĩ, quân tử; phụ nữ bị tước quyền học tập

- Nền giáo dục thực dân: là nền giáo dục ngu dân

- Nền giáo dục mới của nước Việt Nam độc lập

Được chuẩn bị từ những năm 1925 – 1927, nên sau ngày độc lập, Bác xác định:

“Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục lại nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập”

Để xây dựng nền giáo dục mới của nước Việt Nam độc lập, Bác đã nêu 5 quan điểm sau:

+ Mục tiêu của văn hóa giáo dục

Thực hiện cả 3 chức năng của văn hóa bằng giáo dục, tức là bằng DẠY & HỌC

D
A
Y
&
H
O
C

Để mở mang dân trí, nâng cao kiến thức, bồi dưỡng tư tưởng & tình cảm, lối sống trong sạch lành mạnh

Để đào tạo tài & đức cho con người

Học không chạy theo bằng cấp, mà phải thực học. Học để làm việc, làm người, làm cán bộ

+ Nội dung giáo dục, bao gồm:

Văn hóa, chính trị, khoa học – kỹ thuật,
chuyên môn nghề nghiệp, lao động

Vị trí của mỗi nội dung:

Có trình độ văn hóa mới học được kỹ thuật

Có kỹ thuật thì mới theo kịp được nhu cầu
về kinh tế nước nhà

Nhưng phải chú ý học chính trị để hiểu rõ
nhiệm vụ của CM, có phương pháp nhận
thức đúng, tránh được sai lầm vấp ngã

Lại rất cần học tập khoa học – kỹ thuật
Bởi vì thời đại của cuộc CM khoa học,
kỹ thuật và công nghệ đòi hỏi

Trên nền tảng giáo dục chính trị và lãnh
đạo tư tưởng, phải nâng cao chất lượng
văn hóa và chuyên môn

+ Phương châm giáo dục

Gắn nội dung giáo dục với thực tiễn VN,
học đi đôi với hành, lý luận phải liên hệ
với thực tế, học tập phải kết hợp với lao
động, nhà trường gắn liền XH & gia đình

+ Học ở mọi nơi, mọi lúc; học mọi người; học suốt đời; coi trọng việc tự học, tự đào tạo và đào tạo lại

Theo phong cách của cụ Khổng Tử: “Học không biết chán, dạy không biết mồi”

+ Phải không ngừng nâng cao đảng trí

Đây là mục tiêu của giáo dục đối với cán bộ, đảng viên, “ai lãnh đạo ngành hoạt động nào thì phải biết chuyên môn của ngành ấy”

2.2. Văn hóa văn nghệ

Tư tưởng Hồ Chí Minh về văn nghệ

- Văn nghệ là mặt trận, nghệ sĩ là chiến sĩ, tác phẩm văn nghệ là vũ khí sắc bén trong đấu tranh CM, trong xây dựng XH mới, con người mới

- Văn nghệ phải gắn với thực tiễn của đời sống nhân dân

- Phải có những tác phẩm văn nghệ xứng đáng với thời đại mới của đất nước và dân tộc. Phải phản ánh cho hay, cho chân thật sự nghiệp CM của nhân dân

2.3. Văn hóa đời sống

Quan điểm xây dựng đời sống mới là rất
độc đáo của Bác về văn hóa

Văn hóa là bộ mặt tinh thần của XH và
được thể hiện trong cuộc sống hàng ngày
của mỗi người, rất dễ hiểu, dễ thấy

Bao gồm 3 nội dung:

- Một là, đạo đức mới: đã đề cập ở phần I
- Hai là, lối sống mới: Phải “sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông...”

Có 5 cái phải sửa đổi, là:

Cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc – sao cho có văn hóa

- Ba là, nếp sống mới:

Quá trình xây dựng lối sống mới là làm cho nó dần trở thành thói quen ở mỗi người, thành phong tục tập quán của cộng đồng.

Làm được như vậy là có nếp sống mới

Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng phải kế thừa truyền thống tinh thần tốt đẹp, thuần phong mỹ tục lâu đời của nhân dân ta

IV. Vận dụng tư tưởng về đạo đức, nhân văn, văn hoá Hồ Chí Minh vào việc xây dựng con người Việt Nam mới hiện nay

Bối cảnh hiện nay:

- Sự vận hành của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN
- Tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước
- Mở cửa hội nhập khu vực và quốc tế

1. Học tập và vận dụng TT HCM về đạo đức, lối sống

Thế giới quan, phương pháp
luận của chủ nghĩa Mác –
Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh

Nêu cao tinh thần yêu nước, yêu
CNXH, có ý chí vươn lên trong
LĐ, học tập, bảo vệ TQ

Biết giữ gìn đạo đức, nhân
phẩm, lương tâm, danh dự

Có nếp sống giản dị, ít lòng
tham muốn về vật chất

2. Học tập và vận dụng tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh

Bồi dưỡng tinh thần nhân ái, khoan dung

3. Vận dụng và phát triển tư tưởng Hồ Chí Minh về văn hóa

Có thói quen tự học, vươn lên chiếm lĩnh
thành tựu hiện đại của thế giới về văn hóa,
khoa học, công nghệ...

Giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc trong quá
trình giao lưu, hội nhập với thế giới